

BİR EGEMENLİK ARACI OLARAK KÜRESEL TERÖR

Arş.Gör. Devrim ERTÜRK

Artuklu Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü

ÖZET

Din olgusu, modernitenin eleştirilmesi ile birlikte bir canlanma dönemi yaşamaktadır. Tüm dünyada dinsel hareketlerin yeniden görünürlük kazanmaları ve dini kimliklerin ön plana çıkması yeni dünya düzeninin bir özelliği olarak ortaya çıkmaktadır. Komünist bloğun çöküşü ile birlikte, uluslar arası siyasetin din üzerinden yeniden tanımlanması ve terörizmle ilişkilendirilmesi ortaya çıkmıştır. Terörün küreselleşme ile birlikte daha farklı bir boyut alması, uluslararası alanda devletleri tehdit eden bir olgu olarak değerlendirilmesine neden olmuştur. Küresel terörün bu şekilde değerlendirilmesi, Amerika'nın ve Avrupa'nın bir öteki yaratarak dünyadaki yerlerini belirlemesine yardımcı olmaktadır. Küresel teröre karşı mücadele de Amerika'nın egemenliğini sağlamlaştıran bir araç olmaktadır. Bu makalede genel anlamda dinin, özelde de İslam dininin, artan önemine paralel olarak küresel terörle birlikte değerlendirilmesinin ve bu birlikteliğin uluslar arası alanda egemenlik ilişkilerinde belirleyici olan yeri tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeni dünya düzeni, küreselleşme, din, İslamcı terör, medeniyetler çatışması.

ABSTRACT

Religion as a phenomenon has experienced a revival period with the criticisms of modernity. Both re-appearance of religious movements and religious identities as being crucial part of the identity have been characteristics of the 'New World Order' in a world. With the collapse of communist bloc, international politics is re-defined with reference to religion and is related to terrorism. Terrorism, gaining different dimension with globalization is evaluated as a phenomenon that threatens to state at the international sphere. Evaluation of global terror in this way has helped the clarification both America (and US) and Europe (or EU)'s position in the world politics by creating an 'other'. War against this global terror is also returned a tool strengthening American sovereignty. In this

article, both the evaluation of religion in general and Islam in particular with global terror, parallel to their increasing significance and its place for determining the sovereignty is discussed.

Keywords: New world order, globalisation, religion, Islamic terror, clashes of civilisations.

GİRİŞ

1989 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin ve Doğu Avrupa'daki komünist rejimlerin çökmesi ile birlikte, dünya siyaseti açısında yapısal bir kırılma kendini göstermeye başlamıştır. 1989 yılı soğuk savaş döneminin sona ermesi ve dünyanın tek kutuplu hale gelmesinin bir başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Oysaki bu tarih dünyanın tek kutuplu hale gelmesinin değil yeniden bir kutup yaratılmaya çalışılmasının başlangıcı olarak görülebilir.

İki kutuplu dünyada devletlerarasındaki işbirliği, yakınlaşmalar ve tehditler karşısında ortaya çıkmış olan yeni birlikler oluşturmuştur. NATO bunun en bariz örneği olarak görülebilir. Kapitalist sistem karşısında sosyalist sistemin yıkılması ile birlikte dünyanın yeniden şekillenme süreci başlamış ve bu süreçte de bir nokta ortaya çıkarıp ona göre birlikleri oluşturma süreci başlamıştır. Fundamentalizm olgusu da bu süreç içerisinde işlenmiş ve küresel terörle de ilişkilendirilerek, bu olgu üzerinden yeniden bir dünya düzeni ortaya konulmaya çalışılmıştır. Küresel terör de özellikle İslam dini ile birlikte değerlendirilerek İslam ülkeleri uluslar arası terörler birlikte düşünölmeye başlanmıştır.

11 Eylül saldırıları da 1989 sonrası düşünölen projelerin köklü bir şekilde hayata geçirilmesinde en önemli olay olmuştur. 11 Eylül uluslar arası alanda yeni bir dönemin kendini dünya siyasetinde köklü hale getirmesinin dönüm noktasıdır. Ortaya çıkan yeni dönemin belirleyici aktörü ise küresel terördür. Bu gelişmeler sayesinde de dünyanın süper güçleri küresel terör ve demokrasi tartışmalarını gündeme taşımışlardır. Ve bu tartışmalar, A.B.D.'de yaşanan trajik olaydan sonra dünya siyasetinde geniş destek bulmuştur. Ya demokrasinin yanında ya da terörün yanında olma gibi iki seçenek ortaya atılmıştır. Terörü engelleme, demokrasiyi getirme adına yapılan tartışmaların A.B.D.'nin uluslar arası çıkarlarını gerçekleştirmek adına yapıldığı yaşanan süreçte kendisini daha da iyi göstermiştir. A.B.D. yaşanan gelişmelerle kendi politikalarını, çıkarlarını ve egemenliğini en üst düzeyde kurmaya çalışmıştır.

Soğuk savaş sonrası dönemde ortaya çıkmaya başlayan ve 11 Eylül saldırıları ile iyice belirginleşen süreçte, uluslar arası politikanın belirleyici aktörü terör olmuştur. Bu yeni düzen arayışındaki terör ise, daha önceki dönemlerden farklı olarak, küreselleşmenin de etkisi ile devletsizleşmekte ve küresel boyutta kendini göstermektedir.

KÜRESELLEŞME, DİN VE TERÖR İLİŞKİSİ

Küreselleşme olarak adlandırılan olgu ile birlikte, yapısal değişimler eskiye oranla çok daha hızlı ve etkili gerçekleşmektedir. Küresel dönemde ortaya çıkan gelişmeler pek çok kurumda kendini hissettirirken terör de bu hızlı değişme sürecinde yeni biçimler almaktadır. Yeni dönemde ortaya çıkan küresel terör İslam dini ile birlikte anılmaya başlanmıştır¹. Modernitenin krizi ile birlikte sekülerizmin sorgulanması, dini kimliklerin yeniden canlanması gibi, olgularla birleşerek din ve terörün birlikte anılması kolaylaşmış gibi görünmektedir.

Din bir kurallar bütün olarak toplumda her zaman yaşamış bir olgu olarak (Berger, 1993), mensuplarının dünyaya, hadiselerle karşı tavır almalarında belirleyici bir rol oynar (Sezen, 1990:224). Din genel anlamı ile insanın içinde yaşadığı kültürün şekillenmesinde, dünyevi olgularda belirleyici olurken, Giddens'a göre insanların dünyayı algılamalarında ve bu çevreye verdikleri tepkilerde etkilidir (Giddens, 2000: 462). Din sadece ilahi yöne sahip bir olgu değildir. Tek tek bireylere nüfuz ederek toplumsal yapıya şu veya bu şekilde tesir eden inançlar bütünüdür (Günay, 1998: 208).

Bireysel ve toplumsal bir olgu olarak karşımıza çıkan din, ele alınan konu açısından daha çok toplumsal yanı ile önem taşımaktadır. Toplumsal bir olgu olarak din, dünyadaki siyasi, ekonomik ve sosyal olayların yorumlanmasında, inanan kitlesi açısından eyleme geçilmesinde önemli bir yere sahiptir. Din bir yandan sosyal değişmeyi yavaşlatan bir olgu

---

¹ Radikalizm üzerine odaklanmak ve İslam'ı, Batı'yı tehdit eden bir aşrılıkla özdeşleştirmek hükümetin ve medyanın ortak noktası haline geldi. Seçkin bilim adamları ve siyaset yorumcuları da kriz öngörülleri taşıyan ve manşet oluşturmaya yönelik seçici analizleriyle sık sık İslam dünyası üzerine makaleler, baş yazılar yazar oldular. Bunlardan bazılarının başlıkları şöyledir : "İslamî Devrimde İlimli Kimse Arama", "Kutsal Savaşa Doğru", "Kültürler Çatışması", "Dikkat: İslami Terör", "Amerikan Cihadı", "Londra'daki Cezayirli İslamî Terörizmi Destekliyor", "Prens Charles Yanılıyor – İslam Batı'yı Pekala Tehdit Ediyor" (Esposito, 2002: 352).

olarak görülürken² diğer yandan da sosyal değişmeyi sağlayıcı bir olgu olarak da önemli bir etkiye sahiptir. Ortaya çıktıkları dönemlerde dinler bir devrim niteliğinde doğdukları toplumların yapısından çok daha farklı bir toplum anlayışı ortaya koymuşlardır. Sadece inanç sistemi olarak değil, toplumu kendi inançları çerçevesinde dönüştürmenin faili olmuşlardır.

Dinsel fundamentalizm, -tarihsel köken olarak daha eski olmakla birlikte- radikal düşünce ve hareketlerin 1990 sonrasında dünyada aldığı şekli ifade etmek için kullanılmaktadır. Fiziksel engellerin küreselleşme süreci ile birlikte etkisinin azalmasıyla, terör örgütlerinin tüm dünyada eylem alanları genişlemiştir. Köktenci terör örgütleri küresel şartlarda kendisini yenileyerek dünya çapında ses getirecek eylemleri daha rahat bir şekilde gerçekleştirmişlerdir. Uluslar arası egemenlik ilişkilerinin yeniden belirlenmesinde **icat edilmiş** olan İslamî terör olgusu, özellikle de İslam ile anılan terör olgusu, ulusal sınırları da aşarak yeni bir arayışa yönelmiş ve “küresel İslam” şeklinde adlandırılarak yeni bir olgunun ortaya atılmasına neden olmuştur. Bu yeni olgu da köktencilik küresel sürece uyum sağlamış yüzünü ifade etmekte kullanılmıştır (Roy, 2004: 234).

Küreselleşme bir yandan kültürel bağları ve ulusal kimlikleri aşındırırken, mevcut kültür kavramına zaten karşı ve ona alternatif olma çabasında olan yeni kökten dinciler, bu süreci ulus-devletin sınırları ötesinde evrensel bir ümmet kavramının inşa süreci olarak görmüşlerdir. Dolayısıyla kökten dinciler açısından küreselleşme bir kayıp dönemi değil, bir fırsat, Batılılaşmanın toplumun her alanına sirayet etmesine karşılık bir panzehir olarak görmüşlerdir. Roy’a göre, köktendinci hareketler mevcut sorunlara somut öneriler sunmaktan ziyade, Batılılaşmanın toplumun her alanına yayılma sürecini, İslam’ın yeniden kendini yorumlamasının fırsatı olarak görmüşlerdir. Dolayısıyla küreselleşme süreci, köktendinci akımlar açısından, insanların köklerinden kopmasının, kültürsüzleşme sürecinin paralelinde ilerleme göstermektedir (Roy, 2004: 264-267).

“Dünyadaki ekonomik ve sosyal modernleşme süreci, beraberinde insanların eski coğrafi kimliklerinden kopmasını getirmekte, bu da devletin bir kimlik kaynağı olarak zayıflamasına yol açmaktadır. Buna karşılık din bu boşluğu doldurmakta, dinsel uyanış

---

² Din temelinde muhafazakar bir olgu olarak değişime karşı bir duruşu simgeler. Bazen statükoyu korumaya yönelirken bazen de egemen sınıfın elinde bir araç olarak toplumsal değişmeyi frenlemektedir. İnançların değişmeyen yönü sayesinde de değişimi engelleyici bir özelliğe sahiptir (Günay, 1998: 335-Sezen, 1998:130; Tezcan, 1984:41-42).

ulusal sınırların ötesine uzanan bir kimlik kazandırmaktadır” (Karlsson, 2005: 16). Ayrıca küreselleşme ile birlikte dünya nüfusunun çok daha kolay yer değiştirebilmesi ve uluslar arası alanda yaşanan göçler, farklı inançlardan olan insanların farklı coğrafyalarda yaşamalarını sağlamıştır. Roy’un topraksızlaşma kavramı ile ifade ettiği bu durum, fundamentalist akımların ırk, etnisite, toprak ve kültürden vazgeçilip, ancak belli bir coğrafyada ortaya çıkmış olan kültürden hareketle, hayali bir ümmet kavramını ortaya çıkarmaktadır. Bu anlayışa göre de coğrafya ve tarihten bağımsız olarak nerede “gerçek İslam” uygulanıyorsa orası devlet olmaktadır. Fundamentalist akımlar için vaat edilmiş bir toprak söz konusu değildir. Bütün dünya vaat edilmiş topraktır (Roy, 2004: 272, 273). Bu gelişme ışığında da yeni fundamentalist akımların Batı’nın modern kültürünün bir ürünü olduğu söylenebilir. Eskiye ait olmakla birlikte, yeni olmaları köktencilerin postmodern yönünü ortaya koyarken, İslamcı mücahitlerin Batı’da ikinci bir sosyalleşme gerçekleştirmeleri ve Müslümanlıklarını yeniden keşfetmeleri, kendileri ile ilgili temel sosyolojik bir gerçekliktir (Roy, 2004: 308).

1979 İran İslam Devrimi ile birlikte köktenciler açısından bir umut ortaya çıkmıştır.³ Ve devrim sonrasında da İslami ideoloji modern dünyada kurumsal anlamda bir uygulama imkanı bulmuştur. Kepel’e göre İslamcı radikalizm Batı modernleşmesi ile ve uluslaşma süreci ile bir doku uyumsuzluğuna sahiptir. Radikal İslamcılarının filizlenmesi de Pakistan’da Mevdudi, Mısır’da Seyyid Kutub, İran’da Humeyni tarafından çizilmiştir. 1960’larda ortaya çıkan bu gelişmeler halka halka dünyanın diğer yerlerine de yayılmıştır. İslamcı hareketler 1973’te Arap-İsrail savaşında kendini göstermiştir (Kepel, 2002: 5, 6).

Uluslararası radikalizmin kurumsallaşma süreci 1980’de Saddam Hüseyin’in Batı ve petrol zengini ülkelerin desteğiyle İran’a saldırması, 1981’de Mısır’da Enver Sedat’ın İslamcı eylemciler tarafından katledilmesi ve Ortadoğu’daki güç mücadeleleri içinde bir denge unsuru olarak 1982’de Lübnan’da Hizbullah’ın kurulmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Bu süreçle birlikte, CIA ve petrol zengini ülkelerin yardımlarıyla

---

³ İran Devrimi 1980 ve 1990’ların Ortadoğu politikalarını ve Batı’nın İslam dünyasını algılama biçimlerini fazlaca etkiledi. Bu yıllarda yeni ittifak ve gruplaşmalar ortaya çıktı, birçok İslami hareket kendi toplumlarına ve Batı’ya karşı bir duruş sergiledi şiddet yanlısı azınlık bir grup da kendi devlet ve toplumlarının istikrarını açıkça tehdit etti. Mısır’da (Lüksör şehrinde) turistlerin katledilmesi, Suudi Arabistan’da Amerikan askerlerinin öldürülmesi, Kenya ve Tanzanya’daki Amerikan büyükelçiliklerinin bombalanması Batı’ya yönelik küresel tehdidin korkunç habercileriydi. Ardından Amerikan savaş gemilerinin Usame Bin Ladin tarafından desteklenen zanlı terörist eğitim kamplarına ve hedeflerine yağdırdığı füzeler 21. yüzyılda uluslar arası teröristlerle Batı arasında meydana gelecek mücadelenin ürkütücü hayalini ortaya koymaktaydı (Esposito, 2002: 428, 429).

Afganistan’da teşekkül etmeye başlayan mücahit gruplarla uluslar arası anlamda küresel cihad ağının, Amerika’nın ifadesi ile küresel terörün, başlangıcını oluşturmuştur. Pakistan istihbaratı aracılığıyla CIA eliyle Karaçi üzerinden Sovyetlere karşı kullanılmak üzere teslim edilen silahlar, bölgeyi en şiddetli çatışmaların olduğu yere çevirmiş, Sovyetlerin bölgeyi terk etmesinden sonra gerekli askeri malzemeye ve askeri bilgiye sahip olan köktenciler, dünyanın istedikleri yerinde cihat yapabileceklerine inanmışlardır. Bu gelişme de Müslüman köktencilğine küresel terör boyutu katmıştır (Kepel, 2002: 143, 144).

El-Kaide bu gelişmelerden beslenerek 11 Eylül’e kadar uzanan sürece erişmiş ve dünyadaki devlet merkezli güçlerin artık güvenlik şeklinin değiştiğini göstermiştir. Artık devlet merkezi aktör olmaktan çıktığını ve devlet dışı aktörlerin de savaşta etkili olduğunu göstermiştir. El-Kaide bu olayla çatışmanın yeni bir alanını ortaya koyuyordu. Küresel unsurların simetrik, asimetrik, nükleer savaşta etkili olmasının bir göstergesi olarak okunan 11 Eylül saldırıları, devlet merkezli güvenlik önlemlerinde de bir kırılma noktası oluşturuyordu. Uluslararası terör ağlarının liberal demokratik devletleri ve toplumları tehdit eden bir mücadele dönemi başlıyordu (Faynberg, 2004: 79).

Esposito’ya göre Usame Bin Ladin, kaderi küresel bir terörist olarak çizilmiş olabilecek en son kişi gibi görünüyor. Kralla ve kraliyet ailesiyle yakın ilişkiler içindeki multimilyarder bir Suudi ailenin çocuğu olarak zengin ve ayrıcalıklı hayattan Afganistan mağaralarına ve askeri eğitim kamplarına giden yolculuğu gerçeklikten çok kurmacanın konusu gibi geliyor. Afganistan’daki komünist iç tehdit ve Rus dış tehdidi karşısında maddi destek de toplayan Ladin, Arap Afgan direnişçilerin lideri olarak bir mücahit oluyordu. Bu süreç aynı zamanda El-Kaide terör örgütünün ve Ladin’in küresel terörist olmasının da yolunu açıyordu (Esposito, 2003, 17-25). Komünist tehdit sonrası bir mücahit olarak Ladin’in kendini göstermesi, Amerika’nın Ortadoğu’daki politikalarını pekiştiren bir durumdur. Çünkü Amerika böyle bir düşman karşısından kendi saldırılarını meşrulaştırarak dünya ölçeğinde destek bulabilmiştir.

Chomsky’e göre terörün bir görünüşü bir de gerçek yüzü bulunmaktadır. Terörün bir gerçekliği olmakla birlikte bir de icat edilmişliği, dünyada güçlü olabilmek, uluslar arası ilişkilerde politikaları “aklılaştırmek” için, söz konusudur. New York Times çağın vebasası olarak adlandırılan terörle nasıl mücadele edilebileceği ile ilgili bir terör uzmanına başvurmuştu. Uzmanın önerisi uluslar arası terörün amacının anlaşılması açısından oldukça ilginçtir. “Teröristlerin, özellikle de komutanlarının yok edilmesi gerekir”. Başarılı üç karşı

terör eylemine örnek olarak da, Amerika'nın Libya'yı bombalaması, İsrail'in Tunus'u bombalaması, İsrail'in Lübnan'ı işgalini vermişti. Uygar dünya ayakta kalacaksa böyle örneklerin çoğaltılması gerekiyordu (Chomsky, 2002: 217-253)⁴.

Terörizmin uluslararası ilişkilerde sıkça görünür hale gelmesi modern dönemde, özellikle uluslararası silahlı çatışmalar ve yurt içindeki ciddi devrimci tehditlerin yarattığı ortamda gerçekleşmiştir. Seçkin grup çıkarları uğruna “güvenliği” sağlama ve sürdürmeye yönelik devletçi gereklilikler, “gerçekçi” jeopolitik kavramının çeşitli versiyonları temel alınarak kurulmuştur. Ödenen bedelden en iyi karşılığı almak üzere pragmatik bir araç olarak kullanılmıştır. Amerika'da terörist ethosu 1945'ten çok önceden beri benimsenmiş ve özümsemiştir. Yerli halkların uygarlaştırma adına kurban edilmesi, İspanya-Amerika savaşında Filipinler'deki milliyetçi direnişçilerin kurban edilmesi, Latin Amerika'da (ve başka yerlerde) siyasal direnişin değişen karakteri, “sömürgeci veya emperyalist egemenliğin bir aracı” olarak terörizme başvurmanın artmasına büyük ölçüde katkıda bulundu. Ayrıca üçüncü dünya savaşını, sonuçlarının çok ağır alacağından dolayı, göze alamama, ortaya çıkan karışıklıkların üçüncü dünya ülkelerini denetim altına alma gibi yollardan yürümesi(Falk, 2002: 318-321), yeni dünya düzenin bir özelliği olarak ortaya çıkmıştır.

YENİ DÜNYA DÜZENİ

20. yüzyıl dünya barışı açısından yaşanan en kanlı yüzyıl olmuştur. Savaşlarla geçen bir yüzyıl olarak yaklaşık dünya nüfusunun yüzde onu savaşlarda hayatını kaybetmiştir. Kesintisiz süren savaşlar, iki büyük dünya savaşı, bölgesel sorunlardan ortaya çıkan savaşlarla geçen bir yüzyıldan sonra cephe savaşları büyük ölçüde ortadan kalkmıştır denilebilir. Hobsbawm'a göre kronolojik açıdan bakıldığında bu yüzyıl üç

---

⁴ Başkan Clinton, Sudan ve Afganistan'daki kamplara yönelik hava saldırılarını ilan ettiği konuşmasında İslam ve terörizm, Müslümanların inançları ile bu inançların İslam adına terörist eylemlerde bulunanlarca çarpıtılması arasında ayırım yapılması gerektiğini vurguladı. Ama hassas nokta da, bu politik ifade ile Amerika'nın gerçekleştirdiği hava saldırısı etrafında yoğunlaşmıştı. Birçok Müslüman kuruluş Clinton'un İslam'la terörizm arasında ayırım yapan bu konuşmasını alkışladı ama aynı zamanda terörizmi önlemek adına bağımsız bir ülkeye saldırı düzenlenerek uluslar arası hukukun ihlal edilmesinden endişe duyduklarını da beyan ettiler. Özellikle dile getirilen noktalardan birisi, Hartum'daki (Sudan) eş-Şifa isimli ilaç fabrikasının bombalanmasıydı. A.B.D. yönetimi bu fabrikada kimyasal silah üretildiğinden emin olduğunu açıklarken, Sudanlılar bu fabrikanın Sudan'ın acil ilaç vb. ihtiyacının %90'ını karşıladığı açıklamasında bulundular. Olayın ardından Sudan, Birleşmiş Milletler'in bir teftiş ekibi göndermesi talebinde bulundu. Fabrika enkazını inceleyen Hartum'daki Batılı diplomat ve gazeteciler, burada tehlikeli kimyasal madde üretildiği yönünde güvenilir hiçbir delil bulamadıklarını beyan ettiler ve neticede A.B.D. hükümet yetkilileri bu konudaki istihbaratlarında yanıldıklarını kabul ettiler (Esposito, 2002: 438, 439).

döneme ayrılabilir: 1. Odağı Almanya’da olan dünya savaşı çağı (1914-1945 arası); 2. İki süper gücün çarpıştığı çağ (1945-1989 arası); 3. Klasik uluslar arası güç sisteminin sona erişinden sonraki çağ (Hobsbawm, 2008: 2).

Bu dönemler içerisinde Batı yarımküresinde birkaç istisna hariç, devletler arasında savaşlar olmamıştır. Savaşın etkilerini, yıkımlarını Batı yarımküre pek görmemiştir. 11 Eylül saldırılarının da Batı’da bu kadar şok etkisi yaratmasının sebebi bunda görülebilir. 11 Eylül ile birlikte Batı’nın kendine olan güveni, Batılı bireyin kendine olan güveni, sarsılmıştır.

Yeni dünya düzenin kurulmaya başlanması ile birlikte savaşlar da tür değiştirmeye başlamıştır. Güçlü ülkeler karşısında güçsüz olan ülkeler cephede savaşmak yerine soğuk savaş döneminde icat edilmiş olan “ülke içi terör”le bu mücadeleye devam etmeye başlamışlardır. Ortaya çıkan bu gelişmeye bağlı olarak da savaşlarda ölen sivillerin sayısı her geçen gün artmaya başlamıştır. 11 Eylül saldırılarında hedef A.B.D. olmasına rağmen, bu saldırıda ölenlerin hemen hemen hepsi sivillerden oluşmaktaydı. Sivillerin savaşlardan etkilenmeleri 1989’dan sonra soğuk savaşın sona ermesi ile birlikte kendini daha da göstermiştir. Bazı açılardan savaşın sivil hayat üzerinde etkisi, küreselleşmenin ve dünyanın giderek daha geniş kapsamda sürekli, kesintisiz iletişim, teknik hizmet, sevkiyat ve tedarik akışına sahip olma imkânlarına kavuşmasının sonucunda büyüyordu. Söz konusu akışın görece kısa süreliğine kesildiği zaman dilimleri bile küresel ekonomi üzerinde önemli, belki de kalıcı etkiler doğurabiliyordu (Hobsbawm, 2008 :6).

Yeni dünya düzeni için, dünya imparatorluğunu 21. yüzyıla uygun bir model olarak yeniden canlandırmaya yönelik girişimlerin arkasında Hobsbawm’a göre dört neden yatmaktadır. Bunlar:

1. 1960’lı yıllardan itibaren küreselleşmede gözlenen olağanüstü büyük hızlanma ile bu süreci ekonomik, teknolojik, kültürel ve diğer yönleri ile insan faaliyetlerinin şimdiye değin hiç sulandırılmamış bir kolu, yani siyaset arasında baş gösterip derinleşmiş olan gerilimlerdir. Serbest piyasa kapitalizminin egemen şekli ile birlikte küreselleşme, gerek ülkeler için gerekse uluslar arası düzlemdeki toplumsal ve ekonomik eşitsizlikte görmezlikten gelinemeyecek derecede büyük ve patlayıcı potansiyel taşıyan bir yükselişi de beraberinde getirmiştir.

2. İkinci dünya Savaşı'ndan sonra, hem küresel savaş tehlikesini savuşturan hem de dünyanın geniş kısımlarının düzensizliğe ya da anarşiye sürüklenmesini engelleyen uluslar arası güç dengesinin çökmesidir. SSCB'nin dağılıp ortadan kalkması bu dengeyi de yıkmıştır. Bu sistemin 17. yüzyılda yerleştirilmiş olan temel kuralları, en başta da ilkesel olarak egemen devletlerin resmi düzlemde birbirlerinin sınırlarına saygı göstermeleri ve başka devletlerin iç işlerine karışmamaları kuralı, 2002'de Başkan Bush'un ağzından resmi bir bildirim ayarında geçersiz addedilmiştir. İstikrarlı bir süper güç dengesinin sona erdiğinin ilan edildiği koşullarda, yeryüzünün siyasal bakımdan istikrarlı bir hale kavuşturulması artık nasıl mümkün olabilecektir ki? Çok sayıda devlete göre ayarlanmış bir uluslar arası sistemin yapısı, yüzyılın sonunda geriye tek bir devlet kaldığında nasıl olacaktır?

3. Egemen denem ulus-devletin, kendi topraklarında meydana gelen olaylar karşısında denetimi sürdürmek gibi temel işlevlerini yerine getirme yeteneğinde ortaya çıkan krizdir. Dünya, yetersiz ve birçok bakımdan başarısız devletler çağına girmiştir. İşte bu kriz de, İngiltere, İspanya ve Fransa gibi güçlü, istikrarlı devletlerin dahi IRA, ETA ve Korsikalı ayrılıkçılar gibi silahlı gruplarla çatışarak geçen on yıllardan dersler çıkarmak durumunda oldukları yaklaşık 1970'lerden itibaren şiddetleniyordu. O yüzden dünyanın 31 egemen devletinde silahlı iç savaş olayları görülmektedir.

4. Halkların topraklarından toptan kovulmalarına ve soykırımlara kadar varmış olan ve bunlar dahil olmak üzere kitlesel/toplu insani felaketlerin geri dönüşüdür ve bunun da beraberinde genel korku atmosferini geri getirişidir. AIDS salgınında Ortaçağ'ın Kara Ölümü'ne benzer bir felaketin yeniden ortaya çıktığına tanıklık ettik; henüz otuz-kırk kişiden daha fazla ölüme sebebiyet vermeyen "kuş gribi"nin genişleyip, yayılma potansiyelinden dolayı, dünyanın her tarafında bir huzursuzluk yaşandı. Küresel ısınma vb. gibi tehditler kamuoyunda geniş yankı buldu. Savaşlar ve iç savaşlar geri döndü. Berlin Duvarı'nın yıkılışından sonra meydana gelen savaşların sayısı, bütün soğuk savaş döneminde yaşanan savaşları geçti. Çarpışmalara katılanların ve kayıp düşenlerin sayısı 20. yüzyılın toplu savaşlarına kıyasla görece az kalsa da, savaşmayan nüfus üzerindeki etkileri nispet kabul edilmez derecede çok daha korkunç oldu. 2004 yılının sonu itibariyle, kendi

ülkelerinin dışında ve –giderek daha fazla da- içinde yaşamak zorunda kalan milletlerin sayısı, İkinci Dünya Savaşı akabinde yerlerinden yurtlarından edilen insanların sayısı ile kıyaslanabilir bir ölçüğe vararak, neredeyse 40 milyona ulaştı. Yeryüzünün birkaç bölgesinde toplanmış haliyle ve neredeyse olaylar patlak verdiği anda oturma odalarında ekrandan izlediğimiz bu görüntüler, artık zengin ülkelerde çok daha büyük ve doğrudan bir genel etki doğurmaktadır (Hobsbawm, 2008: 46-48).

Soğuk savaş döneminden kalma silah mirası sayesinde, büyük devletlere boyun eğmeyi reddeden ulusların, güçlü devletleri zor durumda bırakabilecek silah gücüne ulaşmaları mümkün görülebilir. Geçmiş dönemlerde emperyal devletler tüm yerli halkları kolaylıkla yönetebiliyorlardı. Küreselleşmenin etkisi ile birlikte, emperyal devletlerin bu rahat yönetimi zorlaşmıştır ve her geçen gün de zorlaşmaya devam etmektedir. Afrika’da egemenlik kurmuş Fransa’nın sömürge ülkelerinde çok az askeri birlikle yerel rejimi muhafaza ettikleri görülürken, günümüzde ise hükümetlerin tüm silahlı güçleri kendi topraklarındaki mücadeleler karşısında çaresiz duruma düşmektedir. Çünkü küreselleşmeyle birlikte ulaşım kolaylaşmış, iletişim kolaylaşmış, buna bağlı olarak da mücadele eden grupların hareketliliği, aldıkları eğitim kolaylaşmıştır. Bu şartlarda büyük bir devletin dünya devleti olma çabası zorlaşmıştır. Dünya devleti olmanın zorlaşmasına bağlı olarak da ortaya çıkan mücadeleden sivil vatandaşların etkilenmesi artmıştır. Süper güç olan bir devletle cephede savaşmak imkansız hale geldiğinden dolayı, o devlete karşı yapılacak olan saldırılar terör eylemleri ile gerçekleşmektedir.

Ulusal sınırlar içerisinde devletlerin gücünün zayıflaması ile birlikte de etnik-dini temelli terör daha da güçlenmiştir. Küreselleşme olgusu ile birlikte ulus-devletlerin dayandığı millet kavramı daha çok sorgulanır hale gelmiştir. Bu süreç içerisinde de ulus-devletlerin zayıflaması ile birlikte, etnik-dini terör güçlenmiştir. Bu bağlamda da küreselleşme olgusunun terörizmin güçlenmesine neden olduğu söylenebilir.

Küreselleşme olgusunun terörü de küreselleştirdiği gerçeği görmezden gelinemez. Küreselleşmenin nimetleri sayesinde terör örgütleri daha kolay ulaşım ve iletişim imkanlarına sahip olabilmişlerdir. Ancak bu gelişmelere bağlı olarak da küresel bir egemenlik kurma çabasının olması da göz ardı edilemez. Alternatifsiz kalan dünyada, ülkelerin yeni konumları ve yerleri belirlenirken bir kıstasın icat edilmesine ihtiyaç vardı. Bu kıstas da daha önceki dönemlerde alt yapısı hazırlanmış olan terör örgütleri olmuştur.

MEDENİYETLER ÇATIŞMASI

Riskler üzerine kurulu bir toplum modelinin ortaya çıkmasıyla birlikte, tüm dünyayı tehdit eden her türden tehditler ortaya çıkmış ve ortaya çıkan bu risklerle mücadele edip, güvenliği sağlamak esas amaç olmuştur. Devletler de, kendi güvenliklerini tehdit edebilecek olan en küçük bir tehdit unsurunu hemen yok etme yolunu seçerek, hem kendi egemenliklerini güçlendirmişler hem de devletin toplumun birçok alanında etkili olmasını sağlamışlardır. Devletin kendi egemenliğini bir tehdide göre sağlamaya çalışması, devletleri tehdit eden bir unsurun her zaman bulunmasını, icat edilmesini gerektirmiştir.⁵

Avrupa’da modern çağın başlangıç dönemindeki din savaşlarıyla birlikte ortaya çıkış şekliyle modern devletlerin özü, iktidar egoizminden, yani kendi varlığını güvence altına almaktan ibarettir. Güvenlik çıkar sıralamasında ilk sırada yer alır; hem devletlerin iç ilişkilerinde hem de dış ilişkilerinde birinci sırada yer alır. Bir devletin güvenlik için elinde bulundurduğu güvenliği sağlayıcı olan güçtür. Devletler ne kadar güçlü ise kendilerini o kadar güvende hissedeceklerdir. Uluslararası politika, güç ve iktidar için verilen savaş üzerine kurulmuş durumdadır. Devletler, uluslararası politikalarda her zaman güçlü olmak durumundadırlar (Fischer, 2006: 81).

Sovyetler Birliği’nin bir süper güç olarak dünya siyasetinden çekilmesi küresel dönüşüme olan ilginin artmasına neden olmuştur. Sovyetlerin dünya siyasetinden çekilmesi hem ilgi odağı olurken aynı zamanda da çekim gücü de oluşturmuştur. Yeni bir dünya düzeni tartışmaları başlamıştır. Ancak bu dünya düzeninin hangi temelde olacağı konusunda bir netlik ortaya çıkmamıştır. Birinci Dünya Savaşı öncesinde olduğu gibi çok devletli bir dünya düzeni mi olacak; Yeni Amerikan dönemi mi; liberal bir düzen mi olacak tartışmaları kendini göstermiştir. Bu yeni dünya düzeninin nasıl kurulacağı konusunda tüm bu tartışmaların çok çok ötesinde yeni bir teori ortaya atılmış ve dünya çapında da büyük kabul görmüştür. Huntington’un “Medeniyetler Çatışması” (Huntington, 2006) adı ile ortaya attığı bu tez, dünyada geniş yankı uyandırmış ve destek de bulmuştur. Yeni ortaya çıkacak olan düzen, toplumsal bir düzeni öngörmekten ziyade çatışma üzerine odaklanıyordu. Çünkü çağdaş Batı kendisine hep bir öteki yaratarak konumunu

---

⁵ 11 Eylül sonrasında uluslar arası medya ve kamuoyu İslamcı terörizm ile meşgul olmaya başlamıştır. Uluslar arası terörizm kavramı İslam ile eş anlamlı hale gelmiştir. 21. yüzyılda uluslar arası terörizm ve İslam küresel şeytan olarak görülmüştür. Soğuk savaş döneminin komünist şeytanının yerini İslam almıştır. İslamcı hareketler sıklıkla anti-modern veya Batılı yaşam tarzını tehdit eden pre-modern ideoloji şeklinde karakterize edilmiştir. (Delibaş, 2009: 89, 90).

belirlemişti. Bu yeni dönemde de bir ötekine ihtiyaç vardı. Önceki dünya düzeninde de kendisinden olmayan bir sistem dünyada vardı ve diğer devletlerin konumu bu öteki üzerinden belirleniyordu. Sosyalist bir blok düşman ve bunun karşılığında dost ülkelerin oluşturmuş olduğu bir dünya düzeni. Egemenlik ilişkileri, ekonomik ilişkiler tüm buna göre belirlenmişti. Sosyalist rejimlerin birer birer çökmesi ile birlikte, düzeni yeniden belirleyecek bir noktaya ihtiyaç vardı. Bir nokta konulacak ve buna göre bir düzen ortaya çıkacaktı. Bu nokta da yine çatışma temelli “medeniyetler çatışması” olmuştur. Dünya özgür, komünist ve tarafsız uluslar olmak üzere üç farklı bölümden oluşmaktaydı daha önceki dönemde komünist bloğun dağılmasıyla birlikte farklı uluslar, farklı kültürler kendi devletlerini ortaya koymuşlardı. Bu süreç sonunda dünyada farklı kültürlere bağlı yeni kutuplar ortaya çıkmıştı. İki kutuplu bir dünya artık geride kalmıştı. Çok medeniyetli, çok kutuplu bir dünyanın oluşumu söz konusuydu. Dünya siyaseti de bu çok kutupluluğa, çok medeniyetliliğe göre belirlenecekti. Artık dünya siyasetine yön verecek olan bu medeniyetlerin dünya siyasetinde kendi ağırlıklarını hissettirmeleri etkili olacak olan noktaydı. Artık çatışmalar iki kutup arasında değil farklı medeniyetler arasında gerçekleşecekti. Ülkelerin çatıştıkları çizgiler bu medeniyet çizgileri olacaktı (Huntington, 2006).

Medeniyetler çatışması tezinin yeni dünya düzeninin kurulmasında belirleyici olması, 11 Eylül saldırılarından sonra Başkan Bush’un “Haçlı Seferleri” deyimini kullanması ile ve tüm Avrupa ve Amerika’da özellikle Müslüman ülkelere gelmiş olan bireyler üzerinde artan bir baskı olması bunun göstergesi olarak alınabilir. Bir medeniyetin veya bir dinin diğer dinlerle bir çatışma unsuru olarak görülmesi mümkün müdür? İslam üzerine yazılmış olan senaryolar da bir terör ortamı yaratarak, bölgesel egemenlik kurmanın bir aracı olarak görülebilir⁶.

Soğuk savaş sonrası dönemde, beklenen medeniyetler çatışmasının veya Batı medeniyetine karşı İslami tehdidin uyarılarının yükselmesi görülmüştür. Sadece politik bir tehdit olarak değil aynı zamanda demografik bir tehdit olarak da “Müslümanlar geliyor” sesleri yankılanmıştır. Ortadoğulu veya İslamcı fundamentalistlerin yapmış olduğu

---

⁶ Bir İslami tehditten söz edilebilir mi? Batı veya Yahudi-Hıristiyan tehdidinden ne kadar söz edilebilirse İslami tehditten de o kadar söz edilebilir. Tıpkı Hıristiyanlık ve Yahudilik gibi İslam da birçok insanın hayatını değiştiren bir hayat biçimi sunmuş, insanlara rehberlik etmiştir. Ama yine bazı Hıristiyan ve Yahudiler gibi bazı Müslümanlar da saldırıları, savaşları, fetihleri ve zulümleri meşrulaştırmak için tarihte de, günümüzde de dinlerini kullanmışlardır (Esposito, 2002: 422).

Oklahoma'daki bombalama eylemi, bunu görmüş olan uzmanların bu tür yaklaşım içinde olmalarında etkili olmuştur. Bu korkunun nedeni de, İslam hakkında üretilen hakaretvari, ırkçı söylemlerin hiç olmadığı kadar artması ve bunun da Amerika'da ve Avrupa'da geniş yankı bulmasıdır (Esposito, 1995 :188).

Batı'da genellikle kabul gören ve soğuk savaş sonrası dönem için kullanılan “yeni dünya düzeni”, bir başka kabul gören ve popüler bir kavramla “küreselleşme” ile birlikte ele alınmakta. Ve yeni dünya düzeni küresel dünya sisteminin bir boyutu olarak değerlendirilmektedir. Küresel faaliyet alanının hem coğrafi hem de yoğunluk olarak olabildiğince genişlemesi olarak özetleyebileceğimiz küresel dönüşüm süreci, çoğu düşünür tarafından Avrupalılık ya da bu kültüre ait olan değerlerin dünyaya yayılması şeklinde değerlendirilegelmiştir. Başlangıç noktası olarak da ya 1492'de Amerika kıtasının keşfi ya da 18. ve 19. yüzyıllardaki özellikle Batı Avrupa'da hayatı kontrol altına alan endüstrileşme hareketleri gösterilmektedir (Sander, 2001: 54).

Küreselleşmenin genel kabul gören bu tanımını karşısında, yeni bir kavram gibi sunulması dünyada küresel bir egemenlik kurmanın bir alt yapısı olarak düşünülebilir. Dünya üzerinde dolaşım ise küreselleşmeden kastedilen, bu zaten hep vardı. Coğrafi, teknolojik gelişmelerin dünya üzerinde yayılması yeni ortaya çıkmış bir olgu değildir. Bu durum olsa olsa bu dolaşımın hızlandığı bir dönemi ifade etmektedir. Yaşanılan çağda ise Avrupa'nın ve Batı dünyasının öne çıkması söz konusudur. Özellikle 1989 sonrası dönemde Sovyetler Birliği'nin ve diğer Sovyetik ülkelerin dünya siyasetinde artık bir güç olarak iddialarını kaybetmeleri bu uzun ve sürekli küresel dönüşüm sürecinin önemli dönüm noktası olmuştur.

Sovyetler Birliği'nin ve sosyalist ülkelerin dağılmasında sonra ilan edilen “yeni dünya düzeni” çerçevesinde, dünya güç dengeleri yeniden belirlenmeliydi. Bunun için de ortak bir düşmana ihtiyaç vardı. Amerika bu süreçte süper güç olarak varlığını devam ettiriyordu. Ancak bu durum uluslararası ilişkilerde bir dengesizlik, bir alabora durumu yaratmıştı. Bu durum karşısında bir güç oluşturabilecek olan bir milyarı aşkın nüfusu ile dünyanın tüm kıtalarına yayılmış olan Müslüman unsur görülmüştür. Buna göre de uluslararası güç dengeleri şekillenmeye başlamıştır. Amerika'nın öncülüğünde Afganistan ile Irak'ın işgal edilmesi, “Büyük Ortadoğu Projesi” ile enerji kaynaklarının doğrudan kontrol edilmesi amaçlanmıştır. Bu durum aynı zamanda da Batı'nın kendi içinde bir birlik ortaya koymasına, bir mücadele tarafı olarak Amerika'ya destek vermesini sağlamıştır.

Birinci Körfez Savaşı'ndan itibaren Irak bir tehdit olarak büyük rol oynamıştır (Delibaş, 2004 :6). Bu süreci Afganistan'a yapılan müdahale daha da pekiştirmiştir. 11 Eylül saldırıları ile trajik bir şekilde zarar gören Amerika, tüm dünyaya karşı kurban rolüne bürünmüş ve Ortadoğu'daki egemenliğini din kaynaklı terörizm mücadelesi ile sağlamlaştırmıştır.

11 Eylül ile birlikte yaşanan gelişmeler, “medeniyetler çatışması” tezi çerçevesinde yeniden bir ortak düşman yaratılmasının yolunu açarak; küreselleşmenin ortaya çıkarmış olduğu belirsizliğin derinleştirilmesi ve siyasallaştırılması sağlanmıştır.⁷ Bu süreçle birlikte küreselleşmenin ve buna uygun siyasal bir düzenin yeni normları da oluşturulmaya çalışılmaktadır. 11 Eylül saldırıları ile birlikte, A.B.D.'yi saran korku neredeyse tüm dünyayı sarmaya başlamış ve dünya devletlerinde kişisel hak ve özgürlükler kısıtlanmaya gidilmesi yönünde devletlere dayanak oluşturmuştur. Buna bağlı olarak da Batı'da yabancı düşmanlığı özeldede Müslümanlara karşı bir düşmanlık ortaya çıkmıştır.

11 EYLÜL VE KÜRESEL TERÖR

11 Eylül Batı dünyası için ciddi bir meydan okuma olarak algılanmaktadır. A.B.D.'ye yapılan bu saldırının bir devletten değil de din temelli bir örgütten gelmiş olması, seküler Batı açısından, dinin yeniden etkisinin değerlendirilmesinin yolunu açmıştır. Uluslararası sistemde din olgusunun etkili olabileceği görülmüştür.

Avrupa'dan dünyaya yayılan seküler uluslararası sistem kolonileşme süreci ile birlikte dünyaya yayıldı. Bu süreçte Müslümanların çoğunlukta yaşadığı ülkelerde de aynı seküler ilkeler egemen olmaya başladı. Vatikan uzunca bir süre uluslararası hukuka karşı mücadele yürüttü ve bu seküler sistemin hukukunu doğal olarak meşru kabul etmedi. Uluslararası sistemin aktörlerinin bir diğerine müdahale etmemesi ve özellikle dinin kamusal alanda yeniden hakimiyetini sağlama yönünde müdahalesi söz konusu olmadı. Ulus devletlerin iç politikalarına yön veren milliyetçilik, sosyalizm, liberalizm gibi ideolojiler zaman zaman nüfuz alanlarını genişletmek için çabalar harcamış olsa dahi

---

⁷ 11 Eylül saldırıları ile birlikte ortaya çıkan bir diğer önemli değişiklik ise 11 Eylül 2001 sabahına kadar çoğunlukla “İslami radikalizm”, “İslami aşırılık” ya da “İslami Fundamentalizm” gibi sıfatlarla adlandırılan İslamcı hareketlerin o gün öğleden sonra “global terörizm” kavramıyla tanımlanması ve kendilerine karşı Amerika Birleşik Devletleri öncülüğünde ne zaman ve nasıl biteceği belli olmayan bir savaşın başlatılmış olmasıdır. Böylelikle tarihte ilk kez bir devlet “global terörizm” gibi tanımlanması ve ele geçirilmesi imkansız olan bir düşmana karşı savaş açmış bulunmaktadır. Bu savaş 90'dan fazla ülkeyi kapsamakta, İslam ülkelerinin neredeyse tamamında şu ya da bu şekilde operasyonlar yürütülmektedir (Delibaş, 2004: 23, 24).

seküler temellerini muhafaza ettiler. 11 Eylül ile bir anlamda seküler sistem uluslararası alanda kendini koruyabilme durumu ile karşı karşıya kaldı. Hem akademik alandaki çalışmalarda hem de medeniyetler çatışması gibi popüler alanda üretilen din-medeniyet unsurunun uluslararası ilişkilerde artan oranda belirleyici olabileceği tezlerinin ciddiye alınması gerekliliğini doğurdu. Farklı uluslararası toplum düşünceleri olabileceği ve bu düşüncelerin çatışabileceği bir vaka olarak ortaya atılmaktadır.

11 Eylül ile görülen değişim ve dünya sisteminin seküler niteliğini sorgulayan bir etki ortaya çıkmış durumdadır. Yeni bir sistemin öngörüsü olan kökten dincilik sayısal olarak sınırlı bir kitle tarafından temsil edilse de etkisi oldukça fazladır. Uluslararası sistemin öngördüğü egemenlik ve seküler ilkeler kökten dincilik dışında bir dizi meydan okuma ile karşı karşıya. Uluslararası ilişkilerin doğası, aktörleri ve yapısı değişmeye başlamakta.

1989'da Sovyetlerin dağılması ile birlikte, İslam dünyası tarafından büyük bir zafer kazanıldığı düşünüldü. Oysa 1994 yılına gelindiğinde, birçok mücahit grup arasında bir egemenlik mücadelesi başladı. Afganistan'da başlayan bu mücadelede egemenliği ele geçirmek için başlayan Taliban, Vahabilik, mollalar arasında bir iç savaş ortaya çıktı. Bu iç savaşta da bu gruplar CIA tarafından iyi eğitilmiş ve donandırılmış oldukları için Afganistan'da bir terör ortamı doğdu. Taliban diğer gruplardan farklı olarak İslami bir devlet kurma peşinde ve dünyanın her yerinin bu İslam devleti tarafından egemenlik altına alınmasını savunmaktadır. Talibana göre gerçek zafer tüm dünyayı saran İslam devleti kurulduğu zaman gerçekleşecektir. Militanlar için mücadele iyi ile şeytan arasında, yani İslami Doğu ile emperyalist Batı arasındadır (Pagden, 2008: 510).

Sovyet bloğunun dağılması, dünyada tek egemen olma peşinde koşan A.B.D. açısından olumlu bir sonucu ifade ediyordu. Çünkü dünya bir yandan iki kutuplu olmaktan kurtuluyor; diğer yandan da Amerika'nın egemenliğini sağlamlaştırmak için gerekli olan düşman da ortaya çıkıyordu. Sovyetler döneminde oluşturduğu yeşil kuşak ile alt yapısını hazırladığı terör, artık Sovyet egemenliğinden kurtulduktan sonra, kendi ülkelerinde kendi aralarında yeni bir terör ortamı yaratmışlardı. Tam da bu noktada Amerika'nın yıllarca desteklediği İslamcı örgütler, dünyanın barışına, demokrasisine kastedecek düşmanlar olarak belirmişlerdi. İslamcı örgütler Sovyet baskısından kurtulmuşlar; ancak bu kez de üzerlerindeki gerçek baskı olan Batı'nın emperyalist egemenliğinin farkına varmışlardır. Bu kez mücadele edecekleri düşman emperyalist Batı olmuştur. Tabi ki bu mücadele süreci

de cephe savaşı ile değil büyük terör eylemleri ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Daha önce Amerika'nın istekleri doğrultusunda çalışan İslamcı örgütlerin; Sovyet bloğunun dağılmasından sonra niçin Batı'ya yöneldiğinin açıklaması olarak bu alınabilir.

1991'de Körfez Savaşı, Batılı devletlerce bir Arap ülkesinin istilasını başlatıyordu. Batılı ittifak içerisinde Arap ve diğer Müslüman ülkelerde yer almıştı. Çünkü bu istilanın Irak'a yerleşmeyi değil Saddam rejimini devirmeyi hedeflediğini düşünüyorlardı. Ancak yine de Batı, Müslüman nüfusa karşı bir savaş açmıştı. Ve ittifakta yer alanlar bu nüfusa karşı bir mücadele ortaya koymuşlardı. Bazı radikal gruplar ise farklı bir düşünceye sahipti. Usame Bin Ladin'in hocası olan Mısırlı fizikçi El Zawahiri, bu işgalin petrolü ele geçirmekten başka bir amaç taşımadığını söylüyordu. Eski bir Afgan mücahidi olan Şeyh Tamini de, aslında Kuveyt'in işgal edilmesinin Amerika'ya karşı bir savaş olduğunu iddia ediyordu. Fakat birçok İslamcı grup da içlerinde Ladin'in de bulunduğu, bu savaşı bir Müslüman devletin diğer bir Müslüman devlete saldırısı olarak görüyorlardı. Ladin verdiği demeçte, Müslüman bir kimsenin diğer Müslüman ile kardeş olduğu yönündeki Peygamberin sözlerini yeniliyor ve Müslümanların birbirleriyle savaşmaktan kaçınmalarını söylüyordu. Bu savaş Amerika ile İsrail'in Ortadoğu'daki egemenliklerini pekiştirmeyi amaçlamıştı. Yine Ladin 23 Şubat 1998'de vermiş olduğu "fetva"da, Amerika'nın Irak'a olan müdahalesinin ardında İsrail ile birlikte ortak çıkarlarının bulunduğunu belirtmiştir. "Amerika ve Siyonist Müttefiki"nin Irak'a saldırısındaki amaç Ortadoğu'da Yahudi egemenliğini ve Amerika'nın kendi egemenliğini güçlendirmektir (Pagden, 2008: 513).

İslamcı radikal örgütlerin Batı'dan, A.B.D.'den nefret etmesini sağlayan bir diğer gelişme de körfez savaşı sırasında Suudi ülkelerin Amerika'nın askeri gücüne yer vermeleri olmuştur. Irak, bazı Batılıların düşündüğü gibi Batılı bir kurgu olmaktan ziyade; halifeliğin merkezini elinde tutan bir ülke durumundadır. İslamcılara göre, Bağdat'ın 150 kilometre ilerisinde işgalin durmasına ve Amerikalıların geri çekilmesine rağmen, darül İslam'a karşı yeni bir haclı seferinin başlayabileceği şüphesini uyandırmıştır. Tüm bunların daha kötüsü olarak da Amerika'nın ve müttefik askerlerinin Mekke ve Medine gibi Müslüman dünyasının en kutsal yerlerinin yakınlarına yerleşmeleri olmuştur. (Pagden, 2008: 514).

1991 ile birlikte İslamcı militanlar evrensel bir neden etrafında ve dar çatışmalardan kurtulup bütün Müslümanların birleşmesi gerektiğini savunmaya başladılar. İslam devletinin kurulması ve bir gün kendi dünyasına egemen olma ideali İslamcı militanları bir

araya toplanmaya yöneltiyordu. Eğer böyle olmazsa Afganistan kolayca bunu sağlayamayacaktı, bazı teröristler düşmanın kendi yerinde vurulmasını hedefliyordu. Belli sayıda saldırı hedeflenmişti. Batılı hedeflere ve onların Siyonist-haçlı müttefiklerine karşı farklı organizasyonlar saldırı planları yapmışlardı. 1993 Şubatı'nda Remzi Yusuf –genç yarı Filistinli yarı Pakistanlı mühendis- Dünya Ticaret Merkezinin garajına bomba yerleştirmiş ve bu saldırıda altı insan ölmüştü. 1996'da bir bomba ile yine Amerika'nın Suudi Arabistan'daki askeri birliğine saldırı düzenlenmiş ve 19 Amerikan askeri bu saldırıda ölmüştü. İki yıl sonra da, Amerika'nın Nairobi ve Dar-es Selam'daki büyük elçiliklerine dörder dakika ara ile arabalı bombalı saldırı düzenlenmiştir. 12 Ekim 2000'de Amerikan savaş gemisi, rutin yakıt ikmali için Aden limanına geldiğinde, beklenmedik bir şekilde, küçük, patlayıcı yüklü bir botun patlatılması ile parçalanmış ve on yedi mürettebat ölmüştür (Pagden, 2008: 515).

Soğuk savaş sonrası gelişmelerle ortaya çıkan terör eylemleri tarihsel boyutta her geçen gün daha beklenmedik zamanlarda, daha beklenmedik hedeflere yönelerek, İslamcı grupların anlayışları çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Soğuk savaş döneminde farklı ülkeler tarafından düşman ülkelere karşı desteklenen terör örgütleri, kapanan bu dönemin sonunda, bu kez de dünya egemenliği kurmaya çalışan Amerika'ya karşı mücadele etmeye başlamıştır. 11 Eylül saldırıları ile de Amerika'nın önemli yerlerini –ki bunlar küresel sermayenin merkezi olan Dünya Ticaret Merkezine, askeri merkez olan Pentagon'a yönelerek- hedef almışlardır. Bu hedefler de İslamcı örgütlerin gerçek hedeflerinin İslam ülkelerinde egemenlik kurmaya çalışan Amerika olduğunu göstermiştir.

Al-Zavari'nin 11 Eylül sonrası yapmış olduğu açıklamada, İslamcı militanların Amerika'ya ciddi zarar verdiği yönünde olmuştur. Körfez Savaşı ile birlikte, Müslüman kitlede cesaretin kırılması ve pasif duruş artan bir şekilde ortaya çıkmıştı. İslamcı militanlar Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki ülkelerin dünya çapında düşmanı olan Amerika'ya ciddi zararlara verebilmişlerdi. Saldırı Batılı liberal demokrasilerin zayıflığını ve moral olarak bozulmalarını göstermiş; tüm Batı dünyası da ikiz kulelerin benzerini kendi ülkelerinde düşünmeye başlamışlardır. Tüm bunlar, o zamanda dünya çapında –Pakistan'dan Endonezya'ya kadar- İslamcı militanların cihad anlayışının canlanışını ortaya koymuştur. Bununla birlikte savaşın ülke içinde ve dışında olabileceğini göstermiştir. Terörizm, Batı'nın ancak bu dilden anlayabileceği dolayısıyla, kabul edilebilir bir yol olarak görülmüştür. 11 Eylül saldırıları Batı için yıkım derecesinde bir sonuç beklentisi

oluşturmasına rağmen bunda başarısız olmuştur. Saldırılarından sonra Amerika, saldırının sorumlusu olarak gördüğü İslamcı örgütün Afganistan’da olduğu gerekçesi ile Taliban rejimine müdahalede bulunmuştur. Sonuç olarak da Afganistan’ın işgali gerçekleşmiştir. Taliban İslamcı militanların yetiştirilmesinde ve dünyaya yayılmasında birinci derece sorumlu olarak görüldüğü için Afganistan işgali gerçekleşmiştir! İslamcı militanların Afganistan’da yetiştiği fikri tüm dünyayı sarmış ve İslam ile Batı arasında ölümüne bir mücadele ortaya konulmaya çalışılmıştır. Batı, seküler rejim, demokrasi, haklar, özgürlük seçeneği ve cinsel eşitlik gibi konuları savunmuştur. İlimli İslam toplumları ve daha seküler olan Müslüman rejimler veya Batı ile daha yakın ilişki kurmuş olan ülkeler – Yemen, Sudan, Suudi Arabistan, Cezayir, Mısır, Pakistan, Endonezya, Filipinler gibi- İslamcılığın uç noktalarının yükselişi ile sarılmış duruma gelmişlerdir. Ve cihad anlayışı kendine Avrupa’da yeni hedefler seçmeye başlamıştır. 2004 Martı’nda Madrid’te ve 2005 Temmuzunda Londra’da gerçekleşen saldırılar bunu ortaya koymaktadır (Pagden, 2008: 517).

Düşman olarak kabul edilen ABD ve Batı’ya yapılan bu saldırıların her biri, geniş ve genel bir çerçevede tasarlanmış bir özelliğe sahiptir. Daha önceleri düşman dindi – Hıristiyanlık, Yahudilik- diğerlerinden farklı olarak özellikle İngiliz, Fransız ve Amerikan. Şimdi ise sadece Batı olmuştur. Buna Batılı karşılık çeşitli olmuştur. Her başarılı saldırı ile birlikte sadece uç İslamcılarda değil genel anlamda Müslümanlar üzerinde Batı’ya karşı düşmanlığı arttırmakta etkili olmuştur. Bu düşmanlık, Batılı değerleri paylaşan ilimli Müslümanlar tarafından da büyük yok etme eğilimi ile desteklenmiştir. Hıristiyanlıkla ve İslam arasında geçmişte ortak duyguların bulunduğunu, sınırdış bir yaşam olduğunu vurgulayan birçok Batılı entelektüel, bugün İslamiyet’te Hıristiyanlık ve Yahudiliğe karşı ortaya çıkan bu toleranssızlık isteğinin nedeninin büyük ölçüde Batı ve Batı’nın sömürgecilik anlayışında görmektedir (Pagden, 2008: 517).

Tarihe 11 Eylül saldırıları olarak geçen terör eylemi, demokrasiye yönelmiş bir terör eylemi olmaktan çok, bir güce karşı düzenlenmiş, o gücün simgelerinden bazılarını hedef alan bir terör eylemidir. Eylemi gerçekleştirenler demokrasinin kurum ve simgelerini değil; bir dünya gücünün simgelerini hedef almışlardır. Saldırganların İslami bir terör örgütü mensupları oldukları kabul edilirse, tasavvurda demokrasiyi hedef alabilecekleri düşünülebilir. Ancak saldırının hedeflerine baktığımızda, demokrasiye yapılan bir saldırı olmadığı ortadadır. Saldırının hedefi uluslar arası sistemin hiyerarşisinin en üstündeki

devletin güç simgeleridir. Terör eylemleri kendini dünya üzerindeki mutlak ve tek güç olarak gören veya göstermeye çalışan, kendini ulaşılmaz bir zirveye yerleştiren bir güç merkezinin gösterilmeye çalışıldığı kadar ulaşılmaz olmadığını göstermeyi de başarmıştır. Hem de bu eylemler bu süper gücün soğuk savaş döneminde panzehir olarak kullandığı İslami ideolojiden beslenen bir örgüt tarafından gerçekleştirilmiştir. A.B.D.'ye gerçekleşen saldırının İslami ideolojideki bir terör grubu tarafından yapılması, İslam'ın özünden ziyade, İslami kültürün egemen olduğu yerlerde giderek çetrefilleşen ve sonuçları dayanılmaz olmaya başlayan yerel ve uluslar arası sorunların varlığına bağlanabilir. Bu nedenle bu boyutta bir terör eylemini sadece fakirlik ve dışlanmışlıkla izah etmek mümkün değil. Esas belirleyici olan etken kendini bütünüyle erişilmez ve dokunulmaz bir konumda sergileyen güce karşı biriken nefret ve öfkedir. Yeni küresel terör eylemlerinin aktörleri dışlanmışların içinden değil, tersine Batı toplumlarının içinde büyümüş veya onlara kısa zamanda entegre olmuş insanlar içinden çıkmıştır. Bu insanlara terör eylemlerine yönlendiren olgu, bireysel dışlanmışlıkları değil, kimlikleri nedeniyle içlerinde biriken öfke ve kin olmaktadır (Sayyid, 2002: 179). Bu kini besleyen en temel etken olarak da Filistin sorunu ve Amerika'nın egemenliğinde olan hanedan ve rejimlere de duyulan tepkidir.

11 Eylül saldırıları ile birlikte A.B.D.'nin uluslar arası dünyadaki değişen tavrı karşısında, A.B.D. yeniden o ulaşılmaz, zarar verilemez konumuna ulaşmak için dış politikada değişikliğe gidecektir. 1990'lı yıllara kadar egemen olan A.B.D. dış politikası; liberal uluslararasılıktan tek taraflı hegemonyayı öngören realist bakış açısına doğru bir geçiş yaşamıştır. Bu süreç aynı zamanda Amerikan savunma zafiyetini net bir şekilde ortaya konma süreci olmuştur. Varılan noktada yeni Amerikan tek taraflılığı dünyayı Amerika'nın güven içinde yaşayabileceği bir yere dönüştürme mücadelesi vermektedir. Amerikan güvenliğine karşı tehdit artık tespit edilebilir ve caydırabilir değildir ve bu durum, potansiyel düşmanlara karşı önceden engelleyici saldırı dahil olmak üzere askeri şiddeti yeni bakış açısıyla meşru görmektedir. Bu süreçte Amerika'nın sıkça vurgulanan teknolojik, askeri, siyasal ve ekonomik üstünlüğü açıkça ortaya konmuş, imparatorlukların mezar yerleri olarak bilinen yerlere Amerikan askeri güçleri başarılı müdahalelerde bulunmuşlardır.

Tüm bu gelişmelere bağlı olarak da küresel güvenlik ve demokrasi tartışmaları büyük önem kazanmaktadır. Uluslar arası sistem ve bu sistemin hegemonik unsuru, ulus

devlet sisteminin geçirdiği dönüşüm, uluslar arası sistemin yapısal özellikleri üzerinden yapılacak bir analiz açıklayıcı olacaktır. Amerika'nın dünya siyasetindeki politikalarının üzerinde etkili olacak olan ve güvenlik sorununun geleceğini belirleyecek olan dünyada seküler sistemlerin ilkelerinin sarsılması ve Filistin sorunudur.

A.B.D.'nin güvenlik gerekçesi ile Irak, Afganistan ve yeniden Irak'a müdahale etmesi, Amerika'nın enerji politikalarına bağlı olarak Ortadoğu'da kurmaya çalıştığı "Büyük Ortadoğu Projesi"nin ayaklarını oluşturmaktadır. Ancak bu müdahalelerin dünya barış ve güvenliğini tehdit eden bir grup ülkeye yapıldığı yönünde bir görüntü oluşmuş durumdadır. Bu doğrultuda ikinci olarak hedefte İran ve Kuzey Kore'nin bulunduğu söylenebilir. Amerika bu süreç içerisinde dünya ülkelerini de kendi yanına çekmeyi hedeflerken, kullandığı söylem barışçı ve uluslar arası norm ve ilkelere bağlı bir dünya politikasını kullanmaktadır. Kullandığı bu politika sayesinde de kendi kamuoyu tarafından haklı bulunmasını sağlamaktadır. BM ve NATO ittifakını yanına alması ile birlikte Amerika, Ortadoğu'daki gücünü sağlamlaştırmasının ardından Orta Asya'daki gücünü de sağlamlaştırmıştır. Barış ve terörü yok etme misyonuyla giriştiği bu harekette Amerika, Avrupa, Asya ve Ortadoğu'daki anlaşmazlıkları başka herhangi bir rakip süper gücün kendi çıkarlarını tehdit etmesini engelleyecek biçimde ortaya çıkmasını engellemek üzere yönlendirmektedir. Çünkü başlayan bu küresel savaşın tohumları soğuk savaş döneminde atılmıştır. Soğuk savaşın son aşamasında güneyde üçüncü bir savunma cephesi Avrasya haritasında belirdi. Afganistan'ın Sovyetler tarafından işgali, iki uçlu bir Amerikan yanıtını beraberinde getirdi. Sovyet ordusunu başarısızlığa uğratmak amacıyla Afganistan'daki yerel direnişe doğrudan Amerikan yardımı ve Sovyet siyasi ya da askeri varlığını büyük ölçüde takviyesi, A.B.D. batı ve doğu Avrasya'daki güvenlik çıkarlarını gözeterik, Basra körfezinin savunulması konusunda kendisini taahhüt altına sokuyordu.

11 Eylül sonrası Amerika'nın Afganistan'a yapmış olduğu saldırı hareketine bakıldığında, Körfez Savaşı'ndan farklı olarak Amerika savaşı tek başına yürütmek istemektedir. Küresel savaşın belirleyici aktörü olarak ikinci Pax Amerikana döneminin başladığını duyurmak istiyor. Ama bunun yanında koalisyon içi dengeler de kontrol altında tutulmaya çalışılıyor. Batı içindeki Almanya, Fransa ve İngiltere ile Batı ittifakını ve kuzey ittifakını da bu yönde tutmaya çalışıyor. Uzun vadede iki bloğun savaş boyunca aynı paralelde gitmesi çok önemli. Sessiz destekçilerden ise, Çin, Hindistan, Pakistan, İran ve Rusya'nın da bölgesel olarak destek ve gücüne ihtiyacı var, aksi takdirde bu sessiz

destekçiler kendi içlerinde yeni koalisyonlar oluşturabilirler. 11 Eylül sonrası çok kısa zamanda Afganistan'ın işgali, hedef alınan Avrasya'nın dünya enerji kaynaklarının % 79'ine sahip olması ve bu kaynakların kontrolü yönünde hırslı Amerikan girişimleri küresel terör ası altında egemenlik politikalarının yürütüldüğü tezini desteklemektedir.

SONUÇ

Ortaya çıkan gelişmelerle birlikte, küresel terör tehdidine karşı ortaya konulan politikaların, çözüm önerilerinin dünyada egemenlik kurmaya doğru giden yolu amaçladığı görülmektedir. Dünya kamuoyunun desteğini almak için de barış ve demokrasi kılıfı ile bu müdahaleler gerçekleşmektedir. Küresel terörle mücadele etmeye soyunan güçler devletler hiyerarşisinde en üstte bulunan devletler olmalarından dolayı da, ortaya çıkan gelişmelerle birlikte egemenliklerini yeniden üretmektedirler.

Amerika'nın mücadele ettiği ve ortadan kaldırmaya çalıştığı küresel terör tehdidi, aslında Afganistan'da ya da Irak'ta veya bir başka ülkede ortadan kaldırılacak bir olgu olmaktan uzaktır. Adı üzerinde küresel bir olgu olarak adlandırılan terör, belli bir ülkeye saldırılarak ortadan kaldırılacak bir olgu değildir. Çünkü küresel niteliği sayesinde çok farklı ülkelerde, çok farklı şekillerde mücadelelerini sürdürecektir. Nitekim yaşanan olaylar da bunu göstermiştir. Ayrıca bir dönem Amerika'nın kendi egemenliğini Ortadoğu'da güçlü kılmak için desteklediği bir örgütün, değişen şartlar içerisinde yine kendisine saldırması, bunun sonucunda da Amerika'nın Ortadoğu'ya yerleşmesi, nasıl ki Ladin gibi liderlerin eğitilip desteklenmesi süreci gerçekleşmişse, bu süreçte Amerika'nın egemenliğini pekiştirmeye yarayan bir olgu olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

BERGER, Peter L., *Dinin Sosyal Gerçekliği*, çev. Ali Coşkun, İnsan Yayınları, İstanbul, 1993.

CHOMSKY, Noam, “Uluslar arası Terörizm –Görünüş ile Gerçek” içinde *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, Hazırlayan, Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2002.

DELİBAŞ, Kayhan, “İslami Fundamentalizmden İslam Fobisine: Batı Dünyasında Gelişmekte Olan İslamophobia Yeni Bir Eşitsizlik Kaynağı Olarak Görülebilir mi?” *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 9, 2004/2.

_____, “Conceptualizing Islamic Movements: The Case of Turkey”, *International political Science Review*, Volume 30, Number 1, January 2009

ESPOSITO, John L., *The Islamic Threat –Myth or Reality-*, Oxford Universty Pres, New York, 1995.

_____, *İslam Tehdidi Efsanesi*, Çevirenler, Ömer Baldık, vd., Ufuk Kitapları, İstanbul, 2002.

_____, *Kutsal Olmayan Savaş –İslamcı Terör-*, çev., Nuray Yılmaz-Ertan Yılmaz, Yayına Hazırlayan, Harun Özgür Turgan, Oğlak Yayıncılık, İstanbul, 2003.

FALK, Richard, “Son Dönem A.B.D. Dış Politikasının Terörist Temelleri” içinde *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, Hazırlayan, Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2002.

FAYNBERG, Yana A., *International Terrorism Motivated by a Religious Imperative: The “Big Chill” of the “Globalization” Era*, Master of Arts, Dalhousie Unversity, Nova Scotia, 2004.

FISCHER, Joschka, *Tarihin Dönüşü –11 Eylül’den Sonra Dünya ve Batı’nın Yeniden Yapılanması-*, çev. Evrim Güney, Merkez Kitaplar, İstanbul, 2006.

GİDDENS, Anthony, *Sosyoloji*, çev. Hüseyin Özel-Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000.

GÜNAY, Ünver, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998.

KEPEL, Gilles, *Jihad: The Trail of Political Islam*, Trans. Anthony F. Roberts, Harvard University Press, 2002.

PAGDEN, Anthony, *Worlds At War –The 2500 Year Struggle Between East And West-* Random House Inc., New York, 2008

ROY, Olivier, *Globalized Islam: The Search for a New Ummah*, Columbia University Press, New York 2004.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih*, cilt 1, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2001

SAYYİD, Mustafa Al, “*Mixed Message: The Arab and Muslim Response to Terrorism*” , *The Washington Quarterly*, c. 25, No: 2, 2002.

SEZEN, Yümni, *Sosyolojide ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları No: 39, İstanbul, 1990.

_____, *Sosyoloji Açısından Din*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, No: 22, İstanbul, 1998.

TEZCAN, Mahmut, *Sosyal ve Kültürel Değişme*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 129, Ankara, 1984.